« بوزانتيون »
ارمنجه يومیه سیاسی غزته . صاحب امتیازی ومدیر مسؤلی
بوزانت كتچيان
مطبعه واداره باب عالی جاده سنده ۳۸ نومرو
دائره مخصوصه ده در

ԲՈՒԶԱՆԴԻՈՆ

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ

ԳԻՆ ՓԱՐԱ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲՈՒԶԱՆԴԻՈՆ ԿԻԶԵԱՆ

Ի դիմաց թերթին կ'ստորագրէ մի միայն
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՆ
Առ որ կ'ուղղուին ամէն գրութիւնք

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien,
Politique, Financier et Littéraire
Directeur-Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab Aali Djaddéssi, No. 38.
CONSTANTINOPLE

ԹԻՒ 7 ՀԱԶԱՐ. ՅԱՆՁՆԱԳԻՆ ԳԻՆ ՏԱՐԻՆ 7 ՀԱԶԱՐ. ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԻՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 40 ՓՐ. ՅԱՆՁ. 20, ՅԱՄ. 10 ՕԹՈՄԱՆԵԱՆ ՃԱՆՔ ՄԻՔՎԱՅ, ԲԱՑ Ի ԲՈԼՈՐ ԼՐԱԳԱՒԷՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ—ԹԻՒ 446 | Կ. ՊՕԼԻՍ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 1898 ՄԱՐԻԼ 13/25 | 4 ՋԻԼՀԻՃՃԷ 1315· | 13 ՆԻՍԱՆ 1314 | Բ· ՏԱՐԻ ԹԻՒ 446

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Ինչ որ անխուսափելի կ'սեպէինք քանի չաբաթէ ի վեր, այն է որ ահա տեղի կ'ունենայ։ Մէկի պատահած է վեր, մեզ չդադրեցնեք այս կարծիքն յայտնելէ թէ Մ. Նահանգներն անհաշտելի կերպով թշնամացնելու համար ինչ որ պէտք էր ըրին Սպանիացիք։ Ալ Ամերիկա պիտի չթողու որ այս գիզգիկ պատեհութիւնն իր ձեռքէն երթայ՝ եւ բոլորեան Տերութիւնմ՛ալ վտարելու, արտաքսելու Նոր Աշխարհէն։ Այս գուշակութեան իրագործումն եթէ մի քանի չաբաթ յապաղեցաւ, պատճառն ամէն ոք գիտէ այսօր։ — Ամերիկա ժամանակ վատնիլ կ'ուզէր զի Սպանիոյնման պատերազմին վիճակի մէջ չէր արդէն, եւ չատ բաներ պատրաստելու կ'կարօտէր։

Եւ արդ, ի՛մչ որոտան։ Առաջին ուռւմբն արձակեցաւ արդէն ուրբաթ, երբ ամերիկեան նաւմիւռը զրահաւորը Քընգսթօն նետելով կատեցուց սպանիական առուտրական չոգենաւ մը եւ դրաւեց զայն, բան մը զոր վազը Սպանիացիք պիտի ընեն ամերիկեան նաւերուն։ Նախապարձակն ուրեմն եղան Ամերիկացիք։ Իրենք ալ արդէն չեն ուրանար։ Սպանիացիք կ'փորձեն Եւրոպեան Տէրութեանց համակրանքը շահիլ պաշտպանողականի վրայ կեցնալով, այնպէս մը ցուցնելով թէ իրենց իրաւունքն ոչ սեփականութիւնը պաշտպանելէ անդին չեն անցներ։ Թէ տան մէկ գով մտեր է, եանքիի կերպարանքով, զոր դուրս հանելու միայն պիտի աշխատին։ Ամերիկացիներն ալ կ'ըսեն թէ իրենց կողմ ունին ինչ որ քաղաքակրթութիւն, մարդասիրական, տքնտեսական եւ ընկերական յառաջդիմութիւն կրնայ կոչուիլ, թէ ա՛լ չեին կրնար հանդուրժել Իսպայի խժդժութիւններուն, թէ մեզք է որ այնքան աղուոր երկիր մը սպանիական ապիկարութեան եւ վայրագութեան զոհ ըլլայ աւելի երկար ատեն, եւ քանի որ հակցուեցաւ թէ Սպանիացիք պիտի չկրնան իրենց իշխանութիւնը վերահաստատել Իսպայի մէջ, լաւագոյն է վճռական հարուած մը տալ՝ նոյն իշխանութիւնը միանգամ ընդ միշտ բառնալու համար Իսպայէն։

Երկու կողմին դիրքն որոշ է։ Խնդրոյն տեսակէտը տարակոյս չի վերցներ այլ եւս։ Սպանիա իր չահը կ'փնտռէ ստացուած իրաւունքին պահպանութեան մէջ։ Ամերիկա իր չահը կ'փնտռէ իրաւունքին և մարդկութեան պաշտպանութեան մէջ։ Երկուքն ալ իրենց շահուն հետամտած են, բայց տարակոյս չկայ թէ այլ եւս Իսպա «բեր» մը չի կրնար ապահել Սպանիոյն։ Այսուհետեւ ինչ որ պիտի ըլլայ, կա՛մ ինքն իրմով պիտի ըլլայ, եւ կա՛մ Ամերիկայով։

Խնդիրն ամենց համար այնքան պարզ չէ։ Կ'հարցուի. Մ՛վ Պիտի ծնդրկի։ Թէեւ Ամերիկա չատ աւելի բազմամարդ է և չատ աւելի հարուստ եւ զարգացեալ քան Սպանիա, բայց այսքանը բաւական չէ յաղթելու համար, եւ չատ յաղթելու համար։ Սպանիա աւելի պատերազմիկ ժողովուրդ մ՛է նի, գրեթէ անընդհատ պատերազմի մէջ գտնուած է իր գաղութներուն հետ, ինչ-որ ունի զարգացած է Սպանիացիներուն մէջ, ուր ժողովրդեան չատ աւելի մեծ մասի մը զբաղումն է պինդ որականութիւնը քան Ամերիկայի մէջ։ Ամերիկացիք չատ աւելի հպարտ եւ չատ աւելի զարգացած են Սպանիացիներուն մէջ, ուր ժողովրդեան մեծ մասը կ'ուզէ ապրիլ եւ ոչ թէ մեռնիլ։ Ամերիկացիք չատ աւելի հարստութիւն ունին քան Սպանիացիք, եւ ասոնք ալ չատ աւելի հարստութիւն ունին քան Իսպայեցիք։ Ամերիկացիք չատ աւելի ազատ են քան Սպանիացիք, եւ ասոնք ալ չատ աւելի ազատ են քան Իսպայեցիք։ Ամերիկացիք չատ աւելի ուսեալ են քան Սպանիացիք, եւ ասոնք ալ չատ աւելի ուսեալ են քան Իսպայեցիք։ Ամերիկացիք չատ աւելի ազնիւ են քան Սպանիացիք, եւ ասոնք ալ չատ աւելի ազնիւ են քան Իսպայեցիք։ Ամերիկացիք չատ աւելի ազնիւ են քան Սպանիացիք, եւ ասոնք ալ չատ աւելի ազնիւ են քան Իսպայեցիք։

Բայց վտանգին մեծութիւնը սրեց Հիւսիսին եռանդը։ Մարդիկը թողուցին գրասենեակները, գործարանները, աշխատանոցները ու խանութները, եւ զինուոր գրուեցան. քանի մը ամսուան մէջ վարժուեցան զինակրութեան. Լինքըլնի մէն մի հրամանագրին քանի մը հարիւր հազար կամաւոր մէկէն կ'պատասխանէին։ Նաւարանք, զինամբք գիշեր ցերեկ աշխատեցան. զի կարելի չէր եւրոպացին զինուորական պիտոյք բերել տալ։ Անգլիա կ'օգնէր Հարաւայիններուն, որք հզօր պաշտպաններ ունէին Եւրոպայի մէջ։ Նոյն իսկ կլատսդէն, օրուան ելմտական նախարարն, իր կեանքին ճ՛ն անխորհուրդ խօսքն ըսաւ, յայտարարելով թէ «Հարաւայինք արդէն իրաւունք ստացած են իրենց գաշտն յոյժ ընդարձակ է, եւ Ամերիկացիք ամէն բանէ առաջ իրենց ծովեզրներն ամրացնելու եւ նաւային զօրութիւնն աւելցնելու հարկին ներքեւ են։ Սպանիոյ մարտանաւերը թէեւ ամերիկեաններէն աւելի չեն արժեր, բայց Սպանիացիք աւելի բազմաթիւ եւ աւելի քաջավարժ նաւային զինուորութիւն են նաւաստիներու խումբ ունին, բաներ որք մեզ օրէն չեն կազմակերպուիր։ Հետեւապէս, կարելի է որ պատերազմին սկիզբէն մէկ կամ միւս կողմը չկարենայ վճռական յաղողութիւն ձեռք բերել, և կռիւն երկար տեւէ։ Ամէն տեսակէտով, առաջիկայ շաբաթները չատ հետաքրքրաշարժ պիտի ըլլան, քանի որ, արդի զրահաւորներուն և թորփիլներուն չինուելէն ի վեր, առաջին անգամն է որ արեւմտեան Տէրութիւններ զանոնք ի գործ կ'ածեն իրարու դէմ, ծովային ճշմարիտ պատերազմի մը մէջ։

ԱՐԴԻ ԿԵԱՆՔԻՆ Ի ՎԱՆ

Ա.

Քաղաքիդէն գրուեցաւ.— Վեց եկեղեցւոց վճռիլը.— Նորընծոյ Թուղ. Տոր-Հոյրդեզ.— Քաղաքիդէն ժողովրդեան սքանչելական կեանքը։

Վանայ Հիւսիսեան վարժարանն անցեալ 30 - 40 տարուան միջոցին առած է բաւական թափով զարգացում աշակերտներէ։ Մանաւանդ 1860—1875 թուականներու մէջ ունեցաւ ուսուցիչներ՝ Սարգիս Բարսեղեան, Տիգրան Ամիրճանեան, Հանրածանօթ Համբարձում Երամեան (աչդարեկ) Գէորգեան և Կեր. Օշական։ Բայց ապա կորսնցուցած է իր դպրոցական չուքը։ Այժմ նախակրթարանի և ծաղկոց—յամրոցի վերածուած՝ ունի իբր 150 աշակերտ։ Մոքան 50 ոսկի օր կ'գանձուի հազարաւոր ձեռամբ եկեղեցիներէ յատկացած կալուածական հասոյթներէն։ Ունի չորս ատենապետ 3—4 մեծիտ ամսականներով։ կ'ուսանի չորս քարեպաշտ Հրիքէրի, քանի մը գրասեղան, ձմրան համար մէկ վառարան, մէկ տնաես, երեք սեւ քառակուսի տախտակներ ալեւ։ Խճողուած կան վաթսունի մօտ խեղճ մանկիկներ մէկ սենեկի մէջ, որոնցմէ չատերը մերկ են մերկ ատկատակամած վրայ։ Նոյնիսկ այս ծանր պայմանները քաղաքին հոգատարութիւնը քանիցս խնդրագիր առաւ ձեռնհասս ժողովրդեան և խնդրեց ծախքի յատկացում ընել, նկատողութեան չառնուեցաւ։ Այժմ մը առաջ, Քաղաքապետի Թաղականները հրաւիրեցան Առաջնորդարան՝ պրոցկան կոդգադրութիւն մ'ընելու։ Թուղ. պաղներ եկան, բայց իրենց զատ միայն Տէղապահ Հայր Սուրբ և Քաղ. ժողովոյ անդամներէն ատենապետ Ց. Դալեան և Միրզա-խանեան էֆ.ներըը գտան հրաւէրն յղզուցնելու։ Տէղապահն ի՛նչ ընէր, ժողովրդ անդամները չեկան։ ըսելով կ'ճամբէ հինգ եկեղեցիներու թաղականները։ Ահա մեր Գուսան. Վարչութեան և Քաղաքապետի ժողովրդեան ուսումնասիրութեան չափ։ Դարձեալ ազգան է որ կ'տուժէ, զի կարգ մը քաղաքացի «չոլ-պաղներ» իրենց զաւակներն Այգեստանի բարձրագոյն դպրոցն ուղարկելով՝ կատարած կը կարծեն իրենց պարտքը։ Մի քանի տարի առաջ Շուշանեան անուամբ իգական սեռի վարժարան մը կար։ Ընդհանրապէս ազգային քանի մը տուն երբ «քոչ» չինող մը ներս երթալու վրայ է, խաղացող ընկերներէն կամ դիտողներէն հեռեւեալ օրհներգը կ'սկսի, այն է նեռսկս Շնորհալիի սրբազանչ բերնէն ըղճած «Աչխարհ առնոյնի վրայ ձեւակերպուած հեռեւեալ անիմաստ բարբառնութիւն. «Տուռ փրթաւ (անջատուիլ) տեղէն, արընտրն (բարեւոր) վերջն. զրաղէն (օղ) խաչլին (օղաւոր կեռ). Տ՛ր ողորմեա, տէ՛ր ողորմեա (.)։

Վան· 20 Մարտ ՄԻՀՐԱՆ

ՈՐԲԵՐՆ, ՕԴԵՐՆ ԵՒ ԿՈՒԼՂՈՂ ԷՐԻԿ-ԿՆԻՒՆԵՐԸ

Աւազ ՇՆ, արդարեւ ի՛նչ մեծ օր, որ կուգար մեծ փոփոխութիւն մացնել տեղւոյս որբերուն սովորական կեանքին մէջ։ Ամէնուն համակրելի մեր 101 փոքրիկներ մինչեւ կէս օր ծամ բանեցին սիրայօժար։ Իսչ մեծ համբերութիւն եւ անձնուիրութիւն 5—12 տարեկան աղջ համար։ Աչքերնին կայծակեր էին։ Ամէնքն ալ հագած միաձեւ նոր զգեստներ (մարինէլ) կարմիր գուլպաներ եւ նոր կօշիկներ. ամէնքն ալ որբանոցին արհեստանոցին մէջ պատրաստուած։ փոմ ՅԻՆ ճամբայ ելանք տեղւոյս Ազգ. Եկեղեցին երթալու համար։ Ձամ դիտեր թէ ի՛նչպիսի մռայլիսական զօրութիւն կայ այս սիրուն երեխաներու կազմվածքներուն մէջ, որ բոլոր գիւղացւոց մանաւանդ մայրերու ուշադրութիւնը կ'գրաւեն։ Ամէն անգամ որ որբերն եկեղեցի կամ պատրոյտ կը տարուին, կանանց մեծ բազմութիւն մը միշտ գուրգուրանքով կ'դիտէ զանոնք։ Տան վարիկանէն հասանք եւ եկեղեցին եւ ընդունուելնանք դասին մէջ։ Ս. Ծնդ մեծ եկեղեցի մ'եր գիտէք որչափ մեծ.—կ. Պոլսոյ Հայոց Մայր-եկեղեցւոյն չափ, եւ սիրանքամայն փառաւոր եւ հասատատուն։ Պատեւ Պաթիրպակցւոց պատուոյն դպած ենք . . . . Ռա՛ւ լիցի։ Ընթերցողաց ձեզ կ'ոչ արդեօք մէկն որ 3—4 Պատրիարկցւոց վրայ բան մը ըսուած առանն ամբողջ Պատրիարկեցիներն հասկնայ։ Բարի նպատակաւ հրապարակեցինք այդ պատմութիւններ, այն յուսով թէ քահանային կամ վարդապետին չկրցածն երբեմն մանուկը կ'ընէ ազդուագէս։ Մեր մեծ բաղձանքն է որ այս մեր բարեհամբաւ գիւղին անունը միշտ բարձր մնայ, եւ մէն մի Պատրիարկցի իր արդար գործերուն յայտնէ խօսքով եւ գրչով այն անձին դէմ որ անարդարեան եւ անվայել ընթացքի մէջ գտնուելով, Պատրիարկեցիին բարոյականն աւորուեցնելու պատճառ կ'ըլլայ։

*** Ծանալի է ըսել թէ հարբուխը, սովորական հազն ու կապուտ հազը կ'ճարակին այժմ գիւղիս փոքրներուն մէջ։ Մէկ-երկուքն ալ տեղ տեղ ազատ չեն ի՛ փլուէնցաի այցելութենէն։ Սակայն են մեծ և անբուժելի ցաւ, որ ամբողջ գիւղացւոց մտահոգութիւն կ'պատճառէ, այն է որ ատաբծուած է չատ տեղ քէչենիներու վրայ, որոց ատերքը ցորտին սատակութենէն այրած ըլլալով՝ չատ տեղ տալ չեն խոստանար, որով գիւղացին սարսուռած է քիչ չերամ ունենալ։ Իթ՛ե թէ օդերը նպաստաւոր երթային, որպէս զի գիւղացին սպէն գլխաւոր գործին վրայ ուշերան տայնէն իրականացած տեսնէր։ Ս. Մ.։

Պոլսիկոպ, 7 Ապր.

«ՀԱՑՔ ԵՒ ՀԱՑ—ԲԱՂՈՔԱՑԻՆԵՐ»

Բիւզանդիոնի 1898 մարտ 23 թիւն թէ՛ ամերագրական և թէ վերջ ւիչով խորագրով յօդուածը քիւրդերին ինչ տեղւոյս Հայոց եւ Հայրողք-կանաց փոխադարձ յարաբերութիւններու վրա՛ մի քիչ տեղեկութիւն տալ թէ անցեալին մէջ Հայք և Հայ-բողքականք փոխադարձ ի՛նչ յարաբերութիւններ ունեցեր են, անօգուտ է մէջ բերել այսօր. քանի եւ քանի անգ է Զոր Սահրոյ աչխատութեանց նչանաբանն եղած է ունենչ կղզիներուս պատանեաց թէեան ազիւ զգացումը ներչնչել, յորդորելով գիրենք անցաւոր եւ յաւիտենական կեանց անհուն տարբերութիւնը կշռել, եւ բարին, գեղեցիկ եւ վեհը ընտրելու մասին տնտրերք չմնալ։ Ասանց եմ փոտատեր եւ հանդատասիրող վարդապետները եւ տէրտէրք ու երգեցման քահանաներու վրայ։ Բայց ոչ երբեք բան մը պատասխանի եմի Հայ, ե կեղեցւոյ դէմ։

Բանի մը տարիէ ի վեր տեղւոյս հայ հասարակութեան ազգասէր տարրն հիւանդներուն տնօրինական վիճակն ո՛չ միայն ուշադրութեան, այլ նաեւ ժամանակիս կարեւոր մասը գրաւած էր։ Լումաները եւ այցելութիւնները անբաւական էին մտնել զանոնք որ քիչերը չէին։ Շատ տնտեսներ տեղւոյս ունեցող ազգային ներու դիմած եմ այսպիսիներու օգնութիւն հաւաքելու եւ բնաւ պարապ գործած չեմ. Աստուած վճռեսէր զանոնք։ Երկար ժամանակ խորհեցայ եւ վերջիվերջոյ այս խեղճ դատուն տիժմանելի վիճակը զեր մեղմացնելու ճար մը գտնելու համար, բայց համոզուեցայ որ այսպիսի գործի մը նախաձեռնութիւնն սառնձող մը չկար, քէչպէս ձեռնաւ ըլլալու խոստացողներ պակաս չէին, մինչեւ իսկ չատ այսպիսի ընկերութիւններ կազմուեցան այս քաղաքին մէջ, բայց ապագայ չունեցան։ Ըստ ոմանց պատճառ չէին։ Պէտքն ստիպողական էր սակայն, հիւանդներ բժիշկի եւ դեղի կ'կարօտին անվճարկան կերպով. ուստի չէինք գիտեր խորհելով ժամանակ վատնել այլեւս։ Թուականէս երեք ամիս առաջ մերթատարդաց քրիստոնէական ընկերակցութիւնն սկսաւ տեղւոյս Բող. Հայոց յատկացեալ չէնքին մէջ, 15 անդամներով ոչ ուխտեցեալ կարգի եւ դէմին չափ ձեռնտու ըլլալ ոչխարհի հիւանդներուն, նաեւ ընկերակցութիւնը քաջալերել եւ գիւղական ընկերակցութիւն մը ևս հաստատել։ Սոյն բարեսէր ընկերակցութիւն կազմուած հիւանդներու քիմիկ, դեղ, եւ կարճ ձգած է։ Դիտելութեամբ կ'ծանուցանեմ թէ ընկերակցութեան սպասարկուներու առաջ մեծամասնութիւնը մեր Հայ. լուս. եղբայրներ կ'կազմեն։ Ասոր չունենք ճարտ նպատակ հիւ-

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ ՎԱ ՂԱՆԿԱՏՆԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ

Ա. Ս. ՏՈՒՐԱԼՅԱՆ

Թղթակից, ք/ղ Սոֆիա

Ֆաշիստական հրամանատարությունը, որ ցանկանում էր ամեն գնով ստեղծել տպավորություն, թե Իսպանիայի ներքին պատերազմում ինքը չեզոք է և ոչ մի մասնակցություն չունի, ստիպված էր ընդունել, որ ինքնաթիռներ և զենք ուղարկում է Իտալիան։ Ֆրանկոյի ներկայացուցիչները, որոնք ժամանել էին Սոֆիա (4 մարտ) Իտալիայից, հայտարարեցին, թե Իտալիան ինքնաթիռներ և զենք է ուղարկում Իսպանիայի ազգայնական զորքերին։ Ֆրանկոյի ներկայացուցիչները

ՄԱՐԴԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսիական ակադեմիայի անդամ Ժ. Ռիշեպէնի նոր գրքէն։

Ես ինձ համար ամենամեծ երջանկութիւնը կը համարեմ, որ ծնած եմ Ֆրանսիա։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԲԱՐԳ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

Ա.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ